

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

1893.

5:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Sjukvården på landsbygden.

S-d, Inåt Gotland.

Svenska damkomiténs rapporter till Chicago-utställningen.

L. D-n, Ellen Keys senaste arbete: Anne Charlotte Leffler, Duchessa di Cajanello.

M. C., Tre och en half månad fabriksarbeterska.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Pris pr årgång: } För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
                          } För icke medlemmar   » 4: 00.

Doktor BURGMAN.

Invärtas sjukdomar. Särskildt Bröst- och Underlifssjukdomar.
Biträder vid förlossningar.

St. Nygatan 41, 2 tr. — Allm. Tel. 1152.

Mottagning: 9—11 f. m., $\frac{1}{2}$ 2—3 e. m. Söndagar 9—11 f. m.

För våren!

Bomullsklädningsstyger,
Perkaler, Satiner, Bomulls- & Ylle-Mussliner
samt
Plysch-Batister,

i nya moderna mönster och i största urval, nu inkomna i

K. M. LUNDBERGS Bosättningsmagasin,
7 Storkyrkobrinken 7.

*Order från landsorten utföras noggrant och levereras franco vid närmaste
jernvägs- eller ångbåtsstation, om beloppet uppgår till minst 25 kronor, med
undantag för sängar, sängkläder och mera skrymmande gods. Prover sändas fritt!*

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

Nya Hushållsskolans Matsalar
Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

Kurser i Bokbinderi

för Amatörer

meddelas om tillräckligt antal elever anmäla sig. Närmare
upplysningar **52 Drottninggatan.**

Hedda Westman.

JOHN HOLMBLUM,

Modeaffär för Damkappor,
Stockholm,

12 Kungsträdgårdsgatan 12,

rekommenderar sitt stora och rikhaltiga lager af alla

Nouveautéer för säsongen.

Särskildt får rekommendera mitt stora lager af

Pelsverk för Pelskappor

med därtill passande öfvertyger.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning *(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),*

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Guldsmed ESTHER MEYER,

född Ponsbach,
(Firma Karl Meyer)

reparerar alla slags Guld-, Silfver-, Nysilfver-, Granat- och Stenkolsarbeten samt Britannia- och andra finare metallarbeten.

Förgyllning, försilfring och förnickling. Beställningar å nya arbeten utföras.

Billigt och godt arbete. Stort lager af äkta Agatarbeten.

? Brunkebergsgatan ? (f. d. Odensgatan).

Wimans Spisar

för ved och torf.

Vedslöseri omöjligt. Ugurne icke belagda med någon lera, steka och grädda utomordentligt jemnt, väl och fort. Inga »brännplåtar» att förnya. De yppersta intyg från hela landet. Kunnas ses i verksamhet och provas å

Ingeniör E. A. WIMANS Utställning och Försäljning,

17 Fredsgatan 17, Stockholm.

OBS..!

**Stort lager af
Barnkläder för alla åldrar,**

till och med 16 år.

Goda tyger! Nya, smakfulla modeller! Billiga priser! Allm. Telefon 68 40.

2 Stora Vattugatan 2,

hörnhuset vid Brunkebergstorg.

10 Bazaren å Norrebro 10.

H. NYSTRÖM.

Aug. Magnusson

(etablerad 1860)

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

Försäljningslokaler: *nedra botten, en, två* och *tre* tr. upp

STOCKHOLM.

Största lager i Norden

af

Kulörta o. Svarta Ylleklädningstyger

Kulörta och Svarta Sidentyger

Bomulls-Tvättklädningstyger

Schalar och Resfilar m. m.

Observera! Genom direkta förbindelser med in- och utlandets förnämsta fabrikanter kan jag erbjuda ofvannämnda artiklar **bättre** och **billigare** än någon annan och torde en hvar genom besök i mina lokaler eller genom requisition af profver och varor lätt blifva öfvertygad om fördelen att hos mig fylla sina behof af dessa artiklar.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Profver på begäran
kostnadsfritt.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Sjukvården på landsbygden.

- 1) Fredrika-Bremer-Förbundets förberedande åtgärder för saken.
- 2) Gefleborgs-Dala läkare- och apotekareförenings förhandlingar.
20:de häft.
- 3) Sjukvården på landet, dess utöfvare och tillsyningsmän.
Några ord till allmänheten af *Spe*.
- 4) Om sjukvården på landet vid smittosamma sjukdomar af dr
Nils Englund.

I Dagnys 4:de häfte för 1892 lämnar pseudonymen Esselde en intressant redogörelse för en ny gren af Fredrika-Bremer-Förbundets verksamhet. Förbundet har nämligen satt sig före som ett önskningsmål att söka afhjälpa det ofta bedröfliga tillstånd, hvori sjukvården på den glest bebodda landsbygden befinner sig genom att bilda en liten trupp för detta ändamål särskildt afsedda sjuksköterskor.

Men för att rätt kunna utöfva sitt kall i aflägsna bygder, där vägen till läkarens bostad ofta är mycket lång, bör enligt Förbundets åsikt sjuksköterskan äga en utbildning, som sätter henne i stånd till och ger henne rätt att äfven behandla yttre skador och olycksfall, samt att i svårare fall lämna åtminstone den första hjälpen. Erfarenheten visar ju otaliga exempel på dylika fall, som i brist på snar hjälp eller i okunniga kvacksalfvares händer fått en olycklig utgång.

Förbundet har därför tänkt sig, att sjuksköterskorna för landsbygden böra utbildas ej blott genom en grundlig sjukvårdskurs vid ansedt sjukhus, utan ock genom en fullständig lärokurs i fältskärskonsten och afläggande af den examen, som ger henne laglig rätt till utöfvande af detta yrke, och har Förbundet för detta ändamål anställt en skicklig kvinnlig fältskär, fröken Sterky, för att öfvervaka och leda undervisningen. Att den verksamhet, som kommer att utöfvas af på ofvan anförda sätt utbildade sjuksköterskor, helt och hållet skall

underordnas läkaren samt ställas under hans kontroll, utgör naturligen en af de viktigaste principerna i Förbundets plan.

Det vill synas som skulle denna viktiga fråga, utbildandet af sjuksköterskor för landsbygden, kunna påräkna både allmänhetens och de sakkunniges gillande och sympati, och man har också haft glädjen iakttaga, att tanken omfattats med intresse från många olika håll, äfven bland läkare. Äfven hafva på senare tiden åtskilliga uttalanden offentliggjorts angående behöfligheten af en reform i ofvannämnda hänseende.

I tjugonde häftet af *Gefleborgs-Dala läkare- och apotekareförenings förhandlingar* redogöres för ett anförande i ämnet af dr Bergvall, Fredrika-Bremer-Förbundets värderade föregångare och föresyn vid upptagande af den viktiga frågan. Dr Bergvall framhåller i det nämnda föredraget önskvärdheten af att skolade sjuksköterskor anställas på landsbygden, och betonar att man, för att möjliggöra detta, bör söka förmå landstingen att vid sina länssjukhus anordna utbildningskurser för sjuksköterskor.

Behöfligheten af en reform inom sjukvården på landsbygden behandlas äfvenledes i en nyligen utkommen broschyr med titel »*Sjukvården på landet, dess utföware och dess tillsyningsmän*» af pseudonymen Spe. Broschyren framhåller, hurusom på aflägsna bygder den examinerade läkaren, trots den största duglighet och plikttrohet, ej kan hinna till för alla som verkligen vore i behof af hans hjälp, samt huru den stora omkostnad, som är förbunden med att tillkalla läkare till en aflägsset boende patient, afskräcker den fattige från att i annat än högsta nödfall underkasta sig denna utgift, så att läkaren mången gång ej eftersändes förr än sjukdomen så fått taga öfverhand, att hjälpen kommer för sent.

Detta förhållande gör det förklarligt och naturligt, att allmogen gärna vänder sig till underdoktorer och charlataner eller till s. k. kloka gubbar och gummor, som finnas nära till hands och vanligen begära ett ringa arvode för sina tjänster. Broschyrens författare söker framhålla, hurusom dessa s. k. kvacksalfvare, som så strängt förkättras af de medicinska myndigheterna, vid åtskilliga tillfällen kunnat lämna en ganska tillfredsställande hjälp på grund af praktiskt förstånd och mångårig erfarenhet. Han framkastar det vågade på-

stående, att då de missförhållanden och missbruk, som äro förenade med kvacksalfveriet, icke kunna afhjälpas endast genom stränga lagar mot allt slag af läkarvård vid sidan af den legala, boten mot det onda hellre bör sökas i en samverkan mellan läkaren och de kloka gubbarna! Författaren gifver tvenne förslag till reform i detta hänseende: *det ena* att provinsialläkaren bland oexaminerade personer utväljer till ett slags biträden dem, för hvilka han hyser förtroende, *det andra* att examinerade biträden anställas, hvilka genomgått en kortare, företrädesvis praktisk kurs, och som följaktligen kunna vara belåtna med en ganska måttlig ersättning för den hjälp de lämna. Dessa underläkare skulle stå under provinsialläkarens eller första provinsialläkarens uppsikt.

Det senare af dessa förslag har, som man ser, anknytningspunkter med Fredrika-Bremer-Förbundets önskningsmål i ämnet. Beträffande det förstnämnda vill denna utväg synas långt mindre betryggande för allmänhetens bästa och dessutom knappast vara praktiskt utförbar, då den examinerade läkaren svårligen torde vilja gå in på ett sådant samarbete med olärda eller själfärda personer. Däremot bör man på ett fullt naturligt sätt kunna tänka sig en samverkan mellan den legitime läkaren och en examinerad fältskär-sjuksköterska.

Om sjukvården på landet vid smittosamma sjukdomar är titeln på en annan nyligen utgifven brochyr af d:r Nils Englund. Författaren påpekar häri, att medan vi med skäl kunna vara stolta öfver de uppoffringar, som i vårt land gjorts och göras för hälso- och sjukvården i allmänhet, har dock ett område af densamma i förvånande grad förbisetts, nämligen behandling af smittosamma sjukdomar på landsbygden. Medan stora summor frikostigt anslagits till sjukhus, därhus och dylika inrättningar, äro de epidemiskt sjuke ofta sorgligt vanlottade. I många fall kan en smittosamt sjuk af lätt insedda skäl ej vinna inträde på sjukhus, och svårigheten att få en sådan patient lämpligt skött i hemmet är särdeles stor, hvarförutom vårdandet i hemmet innebär en stor fara för smittans spridning, då okunnighet eller blind fatalism i detta fall plåga vara rådande. Hälsovårds- och epidemistadgar finnas visserligen, och staten har genom anställande af 1:ste provinsialläkare och inrättande af nya läkarplatser tagit ett

steg framåt, men hvad som gjorts är otillräckligt, och ännu återstår ofantligt mycket. Enligt författarens åsikt är det landstingen, som här böra ingripa, då dessa genom kungl. förordnande äro satta att vaka öfver hälsovården, och det att hindra en smittas utbredande väl torde få anses som en den viktigaste hälsovårdsfråga.

Men för att åstadkomma en tillfredsställande sjukvård fordras i främsta rummet att läkaren vid sin sida har en lämplig sjuksköterska, som med tilltagsenhet och anlag för yrket förenar vana och kunskaper. Behovvet af dugliga sjuksköterskor på landsbyggen är ännu större än på sjukhusen, då läkaren i förstnämnda fall ofta på en gång måste gifva sina ordinationer för en sjukdom, som kan kräfva många veckors vård. Vanligen får ju under nu rådande förhållanden denna vård uppdragas åt en af patientens närmaste anhöriga, och det kan ju tyckas, som skulle saken härmed blifvit lagd i bästa och ömmaste händer. Erfarenheten har dock visat att ömheten och välmeningen, där den ej åtföljes af vana, omdöme och insikter, ofta medfört mycket dåligt resultat.

»Skall sjukvården väl utföras,» — säger d:r Englund i sin skrift, — »så måste det ske af en utlärd, pröfvad, van och duglig sjuksköterska. Att detta ej utesluter, utan snarare innebär en trygghet för att de sjuka bli ömsint vårdade, är själfklart.»

Detta resonnemang gäller sjukvården i allmänhet såväl vid icke smittosamma som vid smittosamma sjukdomar. Vid de senare tillkommer emellertid ett viktigt moment, hvilket just från det allmännas synpunkt är af största betydelse, nämligen isoleringen af de sjuke och öfriga åtgärder mot smittans utbredning.

En sjuksköterska bör ju ej endast förstå att sköta de sjuka utan äfven att tillfredsställande svara för patientens isolering och den desinfektion, som vid smittosamma sjukdomar är af nöden. Dessa saker fordra ju ock ganska grundliga insikter.

Förf. anser, att initiativet till en reform i vården af epidemiskt sjuka bör kunna väntas från landstingen, som redan i sjukvårdsfrågor visat stor frikostighet, och föreslår att till en början saken kunde ställas så att för hvarje provin-

sialläkaredistrikt anställdes *en* sjuksköterska. Hur litet detta än är, vore ju *en* bättre än ingen, och om landstingen gjort denna början, kunde det ju vara att hoppas, att kommunerna äfven befundes villiga att göra något.

En sådan sjuksköterska borde enligt d:r Englunds åsikt, hafva sin bostad i närheten af provinsialläkarens och stå under dennes kontroll, och skulle i hennes instruktion införas förbud mot praktik på egen hand. Däremot skulle det vara sköterskan tillåtet att under ledighet från epidemisk sjukvård biträda med enskild efter behörig personlig desinfektion. Att *samtidigt* vårda smittosamt och icke smittosamt sjuka skulle däremot vara henne strängt förbjudet.

Angående sjuksköterskans aflöning anser d:r Englund att densamma borde utgå från allmänna medel och vara så pass stor, att ett för de fattigare betungande dagtraktamente ej behöfdes eller åtminstone kunde sättas så lågt som möjligt. Däremot skulle patienten, så vidt möjligt vore, bekosta sköterskans föda samt skjuts till och från stället.

I öfrigt hänvisa vi för frågans närmare utredning till d:r Englunds i många hänseenden intressanta och beaktansvärda broschyr.

Vi se af ofvanstående exempel, att ett allmännare intresse för en sjukvårdsreform alltmer tyckes vakna till lif, och man har ju då orsak att hoppas, att den viktiga frågan nalkas sin lösning. Helt visst skall det ej heller saknas varmhjärtade kvinnor, som äro färdiga att offra sina krafter på ett så ädelt och gagnande kall som landsortssjuksköterskans.

Frågor i ämnet besvaras och nödiga upplysningar meddelas med nöje af fröken Ameline Sterky, adress Fredrika-Bremer-Förbundet, Drottninggatan 54, Stockholm.

Inåt Gotland.

»Tänk om vagnen inte kommer...»

»Visst kommer den. Det regnar ju inte alls, fast det är mulet.»

»Men den dröjer förskräckligt länge. Den skulle vara här kl.

$\frac{1}{2}$ 8 och nu är hon strax 8.»

I detsamma blef droskan synlig i kröken af den trånga Visby-

gatan, där det präktiga valnötsträdet hängde ut öfver trädgårdsmuren. Ändtligen! I en handvändning packade vi in oss, det bar af öfver den knaggliga stenläggningen ut genom Norder-port, och snart rullade vi framåt den väg, som i sydvestlig riktning bär inåt ön.

Junimorgonen var mulen, landskapet ganska kalt och intresselöst, och till på köpet började det småregna. Det skulle dock behöfts mycket mer för att nedslå våra glada förväntningar. Det var Gotlands berömda minnesmärken af medeltida konst, som framför allt lockat oss fyra turister dit öfver, och Visby ruiner hade gifvit oss en oemotståndlig håg att se något äfven af landsbygdens bättre bevarade skatter. Vår efter de allra bästa anvisningar uppgjorda reseroute gick också från den ena till den andra af öns intressantaste kyrkor — så många vi kunde hinna med på två dagar.

Vi glömde nu, som sagdt, regndusket för att fördjupa oss i våra planer för dagen. Den magra skogen på ömse sidor om oss slutade upp, utan att vi märkte det, förrän vi plötsligt vid en sakta sluttning af vägen sågo en vacker slätt framför oss. Ängar, fält och skogsdungar i leende omväxling, kyrktorn här och hvar, horisonten rundt och midt framför oss, glänsande i den solglimt, som just nu bröt sig fram, Follingbo kyrka, vårt närmaste mål.

Så snart vi stannat vid kyrkogårdsporten, kommo några barn emot oss med den väldiga nyckeln. Sölen lyste på det våta gräset och på murgrönsdraperierna kring det gamla grå tornet, som såg ned på oss med sina vackra rundbågsgluggar. Det var en lofvande början! Artisten i vårt sällskap förälskade sig genast i långhusets romanska portal med dess järnbeslagna ekdörr och började måla af den, medan vi andra togo kyrkan i besittning, ifriga att uppfånga så många vackra detaljer, så många intressanta drag som möjligt.

Hvad som strax slog i ögonen var den egendomligheten, att koret i höjd öfverskjuter långhuset och är bygd i en senare stil än detta; det är tydligen ombygdt, sedan det hela en gång stått färdigt som rundbågskyrka. Samma drag återfunno vi i flera af de gotländska landtkyrkor vi sedan sågo, och det är, fastän ej estetiskt tilltalande, likväl af stort historiskt intresse. Det talar om ett vaket och för intryck mottagligt folk, som ej lät sig nöja med de gamla, för trånga blifna formerna, då det en gång fått blick för djärfvare och friare; men det talar ock om en utveckling, som våldsamt afbrutits, innan den nått sin fulländning, om storhet som försvunnit och glans som slocknat . . .

Mellan saftiga ängar, förbi Barlingbo station och kyrka, där vi

gjorde ett kort besök, gick färden vidare mot Dalhem. Redan från Follingbo torngluggar hade vi sett den smärta spiran sticka upp bland träden, och nu kom den närmare och närmare vid hvarje krök af vägen, tills vi tydligen kunde urskilja de höga spetsbågiga ljusöppningarna. Ändtligen svängde vi upp till kyrkogårdsporten och hade hela kyrkan framför oss, vacker och djärf i proportionerna, på en gång imponerande och fin.

Bertom en åker åt vester till låg stugan, där nyckeln skulle finnas. Mor själf kom ut, då vi knackade på, och lämnade sina husliga sysslor för att bli vår ciceron. Hon var fryntlig och språksam och underhöll oss med roliga historier på äkta gotländska; men så snart hon öppnat kyrkporten var det ingen, som ansträngde sig att förstå henne längre. Här var mycket att se. Blicken gled genast mellan de fyra smärta pelarna upp mot den grupp af målade fönster, som avslutade perspektivet. Än mer intresserade oss dock korstolarne i gotik, med deras rikt skulpterade bladornament. Dem kunde man ej se sig mätt på.

Tornet lockade oemotståndligt oss alla, utom artisten, som fastnat för en portal igen och inte gaf sig tid att komma med.

Det bar af uppför trappan i södra tornmuren, en sådan där smal, mörk, slingrande trappa med höga, ojämna steg, som man trefvar sig upp för med en viss förväntningsfull rysning. Här mynnade den dock snart ut i ett litet förtjusande galleri, som på tre sidor löper kring tornet och som öppnar sig utåt kyrkogården med rundbågar, afdelade af de prydligaste kolonetter. Solskenet spelade in mellan dem, och grönskan låg så frisk och vacker nedanför.

Vi voro nu en trappa upp i tornet. Men upp till spetsbågs-gluggarna *skulle* vi, måste det än ske per stegar. »Lillan», som var rädd att hisna, föredrog dock att stanna där nere, trots vår ledsager-skas trygga förmaning: »blunna bara, så går det»!

»Golfvet är väl säkert»? frågade jag och pekade på ett hål i de grofva bräderna ofvanför oss.

»Ja, dä ä' inte farligt», försäkrade hon lika tryggt och företog, trots sina väldiga dimensioner, en liten solodans däruppe, som fullkomligt lugnade oss.

Från Dalhem ämnade vi fortsätta till fots och skickade därför tillbaka vagnen, sedan vi tömt den medförda matsäckskorgen. Dalhemsmjölken smakade vi också på, men den påminte alltför mycket om en där allmän lökväxt för att vara riktigt vederkvickande. Så improviserade vi ränslar af våra kappor och schalremmar för att slippa

bära något i hand, togo reda på vägen till Halla och marscherade af i bästa humör.

Man ser mer från en vagn än från ett järnvägståg, men allra mest ser man och allra vaknast blir man på en fotvandring. Denna gamla erfarenhet bekräftade sig äfven nu. Uteslutande hänvisade till kartan och mötandes upplysningar, gäfvos vi akt på minsta afväg, minsta skiftning i landskapet; blotta möjligheten att kunna komma vilse gaf något spännande och pikant åt promenaden. Så började solen gassa allt för hett, och vi påskyndade våra steg för att hinna in i skuggan på en af dessa gotländska ängar, som snarare likna parkanläggningar. Här var förtjusande. Mellan grupper af präktiga löfträd på ömse sidor om vägen bredde sig den yppigaste midsommarmatta af vajande gräs och blommor, höga orchidéer i nyanser från mörkviolett till ljusaste lilas, aklejoj, leende tusenskönor och jag vet ej allt hvad. Solhettan och dammet förut gjorde njutningen af all denna friska härlighet blott så mycket mer intensiv.

Hur fria och lediga vi än kände oss, af en sak voro vi dock beroende, nämligen af järnvägstiden; vi måste passa på tåget vid Roma station en kvart öfver fem. Som vi uppehållit oss något för länge vid Dalhem, måste vi därför raska på och ägna Halla lilla kyrka blott ett flyktigt besök. Därifrån gick vägen i en stor krök kring Roma myr, ja på ett ställe så nära intill den, att vi sågo vattnet glänsa fram mellan tufvor och hvita näckrosor. Så kommo vi in på en vacker skogsväg, som bragte oss någon svalka; men vi voro dock alldeles förbi af värme och dam, då vi äntligen klockan fem kommo fram till stationen. Vår plan var att hinna se ruinen af Roma gamla klosterkyrka ett stycke från järnvägen, men den välvillige stationsinspektoren afrådade oss på det bestämdaste från försöket. Nåja, hellre än vi läto tåget gå ifrån oss, fingo vi afstå från vår plan. Men hårdt var det.

På den lilla smalspåriga järnvägen, som lik ett band sträcker sig rakt söderut, ilade vi snart vidare ned till Etelhem, dit vi skickat vår kappsäck i förväg och där vi skulle ligga öfver natten. Vi hade hört gästgifvargården där omtalas som bra, men det var dock med en viss bäfvan vi tänkte oss hvad som komma skulle. En gästgifvargård härnere midt på Gotlands landsbygd, hur skulle den väl te sig?

Vi gingo upp på förstugubron; ingen människa syntes till. Vi knackade på dörren där nere; ingen öppnade. Vi sprungo upp för den smala trätrappan och knackade på däruppe — alltjämt ingen. Jo, här stodo vi vackert! Slutligen dök en svarthårig räddande ängel

fram om knuten; det befanns vara värdinnan själf, men härmed var ej saken klar.

»Att inte herrskapet har telefonerat!»

Telefon till Etelhem — det hade aldrig fallit oss in att man hunnit så långt i civilisation här.

»Det kommer så sällan damer hit», fortfor hon, »men hade jag vetat om det, skulle jag nog styrt om rum. Nu vet jag ej hur vi skola ställa, här är så upptaget.»

Snart hade hon dock funnit på råd; hon skulle skicka sin tös att höra efter i »gamla gästgifvargården.» Vi funno dock rådligast att sjelfva följa med, och så bar det af på upptäcktsfärd.

En gafvel utåt landsvägen, med låga, breda fönster, två rutor i höjden, en stig upp till den stora fyrkantiga gårdsplanen, på tre sidor kringbyggd af stall, ladugård och uthuslängor — se där hvad som först mötte våra blickar. Därinne i byggningen skurades och fejadess till midsommar, allt var framrifvet och upp- och nedvändt, och både gamla mor och unga mor togo fasligt vid sig i början öfver vår begäran. Vi däremot, som befarat allt annat än ett öfvermått af renlighet, hade aldrig förr sett skurstök med så glada blickar; och sedan vi klättrat uppför den oerhördt branta, raka trätrappan och upptäckt ett stort luftigt gafvelrum med fyra fönster, voro vi beslutna att här skulle vi bo. Nåja, unga mor var inte omedgörlig; om vi bara lofvade att inte komma tillbaka förrän kl. 9, skulle hon ha i ordning åt oss till dess. Och det lofvade vi gärna. Vi skulle nog få de två timmarna att gå.

Först begåfvo vi oss till kyrkan, där skurning också pågick, hvarför den stod öppen. En enda präktig, djärf kolonn bär upp de fyra hvalfven i långhuset och ger det inre dess egendomliga prägel. I det yttre tilldrog sig i synnerhet den rika, flersprångiga kyrkportalen vår beundran. Vi slogo oss ned framför den ute på kyrkogården, sedan vi sett vårt lystmate derinne; märkvärdigt nog var det ingen som föreslog att klättra upp till rundbågsgluggarna i tornet.

Efter en stunds samspråk med den lilla roliga gumman, som legat och skurat i kyrkan, och nu kom ut, efter slutadt arbete, promenerade vi vidare nedåt en vacker äng och plockade orchidéer. Därefter superade vi hos vår första bekantskap, gästgifvarfrun, som bullade upp på bästa sätt med plättar och sylt, och vandrade så i den stilla sommaraftonen långsamt nedåt »gamla gästgifvaregården» till.

Ett af våra önskningsmål för gotlandsfärden hade varit att få se de af gammalt där brukliga folklekarne och spelen. Nu skulle

denna önskan helt oförmodadt i viss mån uppfyllas. Då vi väl tagit vårt rum i besittning och just voro i färd med att draga ner de hemväfda blårandiga rullgardinerna, fingo vi se att drängarna hade en lek för sig ute på gårdsplanen. De kastade varpa med flata stenar, och det var roligt att se deras spänstiga och kraftiga rörelser och den ifver, hvarmed de efter dagens arbete grepo sig an med leken. Det framgick af hvad vi sedermera hörde, att unge far själf brukade taga del i den, fast han nu fann det mera förenligt med sin värdighet att slå sig ned med tidning och cigarr på gungbrädet på den närmaste afskiilda delen af gårdsplanen.

Vi sträckte med välbehag ut oss på den hyggliga, ordentliga unga mors bolster och dynor och voro ej så synnerligen tidigt i ordning följande morgon. Icke förty ämnade vi gå den vackra vägen till vårt närmaste mål, Garda, men vid telefonering befanns det att vi ej kunde få skjuts där. Ödet hade bestämt, att vi ej så snart skulle skiljas från våra vänner i »gamla gästgifvaregården». Då vi återkommo dit, var till på köpet unge far med drängarne ute på åkern och gamle far till skogs, så att vi fingo god tid att taga alla gårdens härligheter i betraktande, innan »skjusen» kunde bli i ordning. Och det var icke oss emot.

En pryddig säng med trämosaik stod däruppe, och en del gammalt porslin hade vi redan vid frukosten fått tag i. Men i rummen därnere hade vi knappast varit förr än nu. Där fortfor stöket, och allting var framdraget, så det föll sig så bra som möjligt. Ett litet blåmåladt, roligt hörnskap och en ekkista med vackra beslag, undansatt ute i kökskammaren, väckte genast artistens uppmärksamhet. Dessutom stod skänkskapet på glänt och därinne lyste en hel uppsättning silfverbägare, tre större och två mindre, alla af samma form, vidgande sig uppåt med raka sidor; den äldsta och gedignaste med små fina ornament bar årtalet 1752 ingraveradt jämte några initialer. Detta var familjeklenoder liksom det pryddiga tennstopet, familjeklenoder som ännu länge, det må man önska, skola gå i arf på den gamla gården; när så kan ske, unnar man dem ej åt någon samlare.

Äntligen voro både hästarne och unge far, som skulle skjutsa oss, i ordning. Gamla och unga mor, som skrattat åt oss och tyckt att vi voro »galna», då vi foro omkring i alla vinklar och vrår, följde oss nu ut till vagnen, medan pigorna stodo i dörren och nego. Korna råmade, gässen på gården sträckte på sina halsar och skreko, piskan smällde och så bar det af. Adjö, adjö! Vi måste vända oss om och nicka än en gång, då vi kommit ut på vägen.

En häftig regnskur förtog något intrycket af de förtjusande ängarna närmast Etelhem; men innan vi hunnit fram till Garda, hade det klarnat upp igen, och alla löf glänste och glittrade i solskenet. Vi höllo framför vestra porthvalfvet i kyrkogårdsmuren, ett hvalf så stort att det bildade ett riktigt litet rum, med stenbänkar längs ömse sidor. Den intressanta lilla kyrkan med sina vackra målningar i tornbågen — kanske de yppersta, som blifvit bevarade från vår medeltid — var svår att slita sig ifrån. Också uppehöll vi oss altför länge här — ja, vi hittade gobeliner i sakristian också, för att nu inte tala om vår improviserade tedrickning i porthvalfvet. Af önskan att få veta något om gobelinerna gjorde vi äfven besök i prestgården och blefvo så vänligt mottagna, att tiden gick alldeles för fort. Alltnog, unge far måste låta sina hästar trafva på bra, då vi foro därifrån, för att vi skulle hinna se alt, som ännu återstod.

Solen sken, det blåste bra, och undan gick det, från Garda till Lye, från Lye till Stånga, från Stånga till Hemse. Det gällde att se så mycket som möjligt af alt det vackra och egendomliga, som erbjöd sig; sedan fick man, så godt sig göra lät, ordna och jämföra massan af nya intryck. Unge far var meddelsam och gaf oss åtskilliga upplysningar om gårdarna längs vägen, inbäddade i fruktträd och blomsterrabatter och om kyrkspirorna, som här och hvar stucko upp ur skogen. Han berättade också om sin egen gård och om sitt bröllop, som stått i dagarne tre hösten förut. Och då vi berömde unga mor, myste han ändå belåtnare än vanligt.

Han hade lofvat att vi skulle vara vid Hemse station, då tåget gick 3,52. Men som det var så mycket att se i Stånga kyrka, både utan och innan, försenade vi oss där igen. Och hür raskt det än gick undan sista biten, befanns det, att vi blott skulle ha en kvart på oss i Hemse.

Hemse är en absiskyrka med nyupptäckta målningar, som ännu blott delvis befriats från öfverrapningen. Hvad som kommit i dagen var dock nog att göra artisten förtviflad öfver den knappa tiden.

Det gaf i än högre grad än portalskulpturerna i Lye och Stånga ett lefvande intryck af medeltidens naiva uppfattning, ja af medeltidslifvet själf. Ty den generation, som först studerade Hemsemurarnas bilderbibel, kände helt säkert i mycket igen sig själf i den. De heliga berättelserna iklädde sig här för medeltidsgotländingens barnsligt andaktsfulla åskådning samma former som lifvet omkring honom och kommo honom på detta sätt närmare. Hvarje vrå af kyrkan talade till honom ett språk, som han förstod eller som grep ho-

nom med det hemlighetsfullas trollmakt. Målningarna och de dunkla symboliska gestalterna, hela kyrkan med dess utsmyckning hade för honom långt mer än blott estetiskt intresse. Den var rent af uttrycket för det högsta i hans lif, hans religiösa tro.

En påminnelse om tåget och en blick på klockan ryckte oss med ens ur medeltiden midt in i 19:e århundradets jäktande brådska. Ännu en afskedsblick på »flykten till Egypten», och så upp i vagnen och till stationen, några minuters väg från kyrkan. Vi skickade helsningar tillbaka med unge far och sprungo upp på tåget, hvissel-pipan ljud, och snart sutto vi i en fullpackad järnvägskupé på väg till Visby igen.

Och så var den sagan slut.

S—d.

Svenska damkomiténs rapporter till Chicago-utställningen.

De rapporter rörande den svenska kvinnans verksamhet på olika områden, som af den svenska damkomitén insamlats, föreligga såsom redan nämnts, sedan någon tid färdiga. Rapporterna, hvilka äro redigerade af fil. doktor *Ellen Fries*, äro utgifna dels i en volym under titeln »Reports of the Swedish Ladies' Committee to the World's Columbian Exposition» dels i separataftryck af de fyra olika afdelningarna. Tyvärr äro de endast tryckta i engelsk öfversättning.

De fyra afdelningarna behandla den svenska kvinnans verksamhet inom: 1) uppfostran 2) välgörenhet, 3) litteratur och skön konst, 4) statens och det allmännas tjänst, yrken och affärer.

I första afdelningen — *uppfostran* — redogöres särdeles noggrant för de undervisningsanstalter i vårt land till hvilka kvinlig ungdom har tillträde: folkskolor, högre flickskolor, seminarier, folkhögskolor, universitet, slöjdskolor, tekniska skolor, hushållsskolor, mejeriskolor, trädgårds-skolor. Där meddelas en kort öfversikt af nämnda undervisningsanstalters organisation, och den undervisning, som där lämnas, samt af den lärareverksamhet kvinnor vid dem utöfva. Efter en redogörelse för den svenska gymnastiken och den roll kvinnan på detta område spelar, omtalas de donationer, som af kvinnor gifvits eller testamenterats till universitet eller andra undervisningsverk. Dessa donationer representera ganska betydliga summor, så ha ensamt till stipendier vid Upsala universitet af kvinnor skänkts 400,000 kr. Endast ett af dessa stipendier är uteslutande afsedt för kvinliga studeranden.

Andra afdelningen med ämnet kvinnans verksamhet inom *välgörenheten* är den mest omfattande. Det har också af ålder ansetts för kvinnans företrädesrätt att vara mänsklighetens barmhärtiga samarit, och framställningen af hennes verksamhet på detta område innefattar äfven nästan alla barmhärtighetsverk inom landet, till alla har hon på ett eller annat sätt bidragit, genom sitt arbete eller genom sina penningar.

Välgörenhetsarbetet delas i rapporten i preventiv och effektiv välgörenhet. Till den förra räknas allt hvad som göres för att hjälpa barnen — barnkrubbor, barnhem, arbetsstugor, praktiska hushållsskolor, skollofskolonier, abnormskolor — vidare föreningar för själfhjälpens befrämjande, för frigifna fångars hjälp, missionsverksamhet (den rent religiösa såväl som den för sedlighet och nykterhet).

På afdelningen rörande den effektiva välgörenheten redogöres för kvinnans verksamhet inom sjukvården, sjuksköterskeväsendet, enskilda sjukvårdsanstalter, stiftade af kvinnor, barnmorskeyrket, kvinnors verksamhet såsom tandläkare och fältskärer. Vidare för välgörenhetens ordnande, pauvres honteux, tjänarinnehem och liknande stiftelser. Till denna afdelning räknas också djurskyddet, i hvilket ju kvinnan tagit en framstående och verksam del. I denna rapport lämnas äfven en redogörelse för de donationer, som af kvinnor skänkts till olika barmhärtighetsverk, till stipendier för kvinliga läkare och tandläkare, till sjukhus, sjuksköterskehem, etc.

Den tredje rapporten börjar med en intressant historik, författad af fröken Sigröd Leijonhufvud, af den svenska kvinnans arbete inom *litteraturen* och *vetenskaperna*. Här omnämnas och karakteriseras de flesta mer framstående svenska författarinnor allt ifrån den heliga Birgitta.*)

Följa sedan redogörelser för den svenska kvinnans verksamhet inom *tonkonsten* — och här träffa vi många namn med världsrykte — inom *dramatiken* och *de bildande konsterna*.

Konstindustrien räknar i vårt land gamla anor. I den uppsats, som behandlar denna konststart, lämnas först en historisk öfversikt af de svenska kvinnornas konstindustriella verksamhet sedan urminnes tider, hvarefter utförligt redogöres för Handarbetets vänner och fröken Selma Giöbels konstslöjdställning.

Den sista och till omfånget minsta rapporten behandlar kvinnans arbete i *statens* och *det allmännas tjänst*, inom *handel* och *affärer*. Af

*) En fullständig bibliografisk katalog öfver svenska författarinnor är under tryckning och torde under sommarens lopp blifva färdig.

staten användas kvinnor i synnerhet till barnundervisning, främst såsom lärarinnor vid folkskolorna, där deras antal ökas år från år — 1876 utgjorde de 4,479 d. v. s. 48 procent och 1890 7,684 eller 60,3 procent af samtliga lärarekrafter. Vidare vid folkskolelärarinne-seminarierna, där deras antal utgör 39 procent, vid de allmänna goss-läroverken, där de dock hittills endast ytterst undantagsvis varit anställda, vid statens Normalskola för flickor samt vid statens tekniska skolor. Vidare bekläda kvinnor de lägre tjänsterna vid telegrafn och tjänstgöra vid posten såsom föreståndare för 5:te och 6:te klassens postkontor, amanuenser, postexpeditörer, extra biträden, samt vid järnvägarnes kontrollverk, biljettförsäljning, telegrafering etc. Andra allmänna verk, där kvinnor sysselsätts, äro telefontjänsten, statistiska byrån, kartverket.

Bland yrkena är det egentligen endast inom sömmerskeyrket kvinnor i större mängd förekomma, dock börja de äfven ägna sig åt några andra yrken såsom bokbindare-, urmakare-, juvelerare-, skomakare- och sättareyrket.

I affärlifvet ha under de senaste 20 åren allt flera kvinnor funnit sysselsättning och hafva de i allmänhet vunnit en hög grad af förtroende i följd af sin ordentlighet och redbarhet. Detta oakadt är det vanligen endast till de mer underordnade platserna de få tillträde och äfven på dessa erhålla de mindre löner än de af sina manliga kamrater som inneha samma slags platser.

* * *

Vi hafva i det ofvanstående sökt lämna en öfersikt af innehålllet af de intressanta rapporterna. Huru kortfattad den än i följd af det begränsade utrymmet måst blifva, torde dock af den framgå, huru värdefulla dessa rapporter äro och hvilket stort arbete, som nedlagts på dem. Tillsammans med den för några månader sedan utkommen, likaledes af damkomitén utgifna öfersikten öfver *den svenska kvinnans sociala ställning* bilda de en i de flesta fall fullständig handbok, där man finner samlade hufvuddragen af den svenska kvinnans historia och af lagstiftningen rörande henne, redogörelse för de tillfällena till undervisning, som erbjudas henne, samt för resultatena af det arbete hon utfört på de verksamhetsområden, som stå henne öppna. Vi lyckönska uppriktigt damkomitén till detta vackra resultat af dess ansträngningar, hvilket torde blifva ett af de mer varaktiga frukterna af det myckna arbete, som utförts i och för Sveriges deltagande i den stora världsmarknaden i Chicago år 1893.

Ellen Keys senaste arbete.

Anne Charlotte Leffler, Duchessa di Cajanello.

I inledningen till fröken Keys biografiska meddelanden öfver A. Ch. Leffler säger sig förf. ej så mycket afsett att teckna *diktarinnan* utan fastmer *kvinnan*. Redan från början anger således förf., att det är en karaktersteckning hon vill lämna, en sådan, säger hon, som skall klar-göra »bilden af en kvinna, som i fullt mått fått dela den geniala öppen hjärtighetens lott att missförstås eller inpassas i kategorier, motsatta dem dit hon borde hört» — — —

Det är med dessa och andra i ett visst dunkel insvepta fraser fröken Key söker analysera hvad hon betraktar som en trångbröstad samtids skäfva omdöme om en stor diktarpersonlighet. Det är en därpå beroende missuppfattning, som hon med sin skildring vill jäfva, och det är som motvikt till en befarad »framtida felteckning» hon nu sätter in sin personliga iakttagelses vitnesbörd. Har det åsyftade målet härmed vunnits? Helt säkert skola meningarna därom blifva delade; redan nu förnimmas från skilda håll, äfven inom dagspressen, diametralt motsatta åsikter rörande värdet af frk. K:s senaste biografiska arbete. Vi vilja äfven här i all korthet uttala vår individuella uppfattning af detsamma, därvid från början betonande, att det är *arbetet icke dess föremål* vår granskning afser att bemöta.

* * *

Första delen af frk. K:s bok är utan tvifvel den innehållsrikaste och bäst skrifna. Teckningen af den unga, i hemmet så ömt omhuldade Anne Charlotte, af hennes gryende författareanlag, hennes religiösa brytningstid är sympatisk och af stort intresse. Sannerligen man i den, under så lugna och harmoniska förhållanden uppväxande unga flickan, kunde ana den kvinliga banbrytaren inom ett område af litteraturens fält, på hvilket redan flere af våra yngre författare med omtvistad framgång tagit de första stegen.

Den slitning, som efter giftermålet den unga, till medvetande om sin begåfning vaknande författarinnan erfor, då hon kände, att makans och husmoderns plikter ej helt kunde förenas med de litterära krafven, synes oss äfven vara sannt och målande återgifven. Men redan nu spårar man, enligt biografen, i de personer som hon, då ännu en anonym förf., i »Elfvän» och »Skådespelerskan» framför på scenen,

*

»att de ansatser till personlighetens frigörelse, till en från konventionalismen obunden lifsförelse.(!) hvilka ge hennes kvinnogestalter blodets pulserande värme, voro omedelbara uttryck af diktarinnans egen erfarenhet». »Och likväl», fortsätter frk. K., i det något storslagna språk, som hon företrädesvis älskar, »anade blott få att hon »kastat de första blickarna in i sin egen själ, att hon halfmedvetet börjat ana sin egen personlighets kraf.»

Öfver hufvud taget har, enligt frk. K., en begåfvad nutids-människa endast att välja mellan tvenne vägar: konventionalismens eller frihetens. På den ena trampar den stora massan af folket, släpande efter sig lagens och sedens tunga bojor, på den andra träder med fria, lätta steg, bärande högt frihetens och sanningens banér, en liten utvald skara. Frk. K. betecknar densamma såsom »den lilla modernt tänkande litterära krets, hvilken framhöll att författarinns vittra värde vuxit genom 2:dra samlingen 'Ur lifvet', som den ton-gifvande kritiken i allmänhet angripit».

Ännu ger dock denna krets åt författarinnan af den novellsamling, hvori berättelserna »Aurora Bunge», »I strid med samhället», »Ett bröllop» förekomma, vitsordet: att hon hade ännu »själf lång väg kvar till den fria horisonten». Hon försyndar sig alltjämt mot sitt författaresamvete för konventionalismens skull. Fru Leffler trodde, säger frk. K., när hon i novellen »I krig mot samhället» låter hjältinnan gå från hus och hem »att ett sådant lösrifvande ej kunde sluta med annat än förblödning.» »En enda erotisk erfarenhet», fort-sar biografen, »och vågskålen skulle ha sjunkit åt ena hållet. Men denna erfarenhet fanns icke.» Ty det är framför allt i afseende på sin uppfattning af kärlekens väsen, eller rättare, sin brist på förståen-det däraf, den unga skriftställarinnan röjer, att de stora och fria vyer som omfattas i de utvaldas krets, ännu af henne ej blifvit nådda. Hon står — det är alltjämt minnestecknaren vi citera — »alldeles hä-pen inför kärlekens outgrundliga hemlighetsfulla makt, när den griper någon af hennes närmaste och gör dennas sjäslif till ett okänt land för henne, som — med en till det otroliga gränsande naivetet — genom sin reflektion söker begripa huru de äro till mods och hvad som till-drager sig inom deras känslövärld».

Märkligt förefaller det likväl den utanför stående, att med all sin »naivetet», all sin oerfarenhet af hvad som tilldrar sig inom kärlekens och de ömma känslornas värld, författarinnan samtidigt ej tvekade att skänka litteraturen en i afseende på kärlekens psykologi så »djuptänkt skapelse» som »Aurora Bunge». »Hennes själ» (Aurora Bunges), så

analyserar frk. K. denna egendomliga psykologiska företeelse — hvilken möjligen kan ha sin motsvarighet i lifvet — »fylld af själf tillbedjan, lär dock icke känna kärleken, således ej heller kyskheten, och hon röjer hela världslighetens korrupktion, när hon genom ett konvenansparti döljer följderna af den handling, som — i jämförelse med detta — varit sundhet och sanning.»

Frk. K:s förklaring, att den som »icke känt kärleken, ej heller äger kyskheten», kunna vi ju lämna åt sitt värde, den torde lika litet förtjäna att vederläggas som påståendet, att Aurora Bunges handling från någon sida sedd, kunde betecknas med orden »sundhet» och »sanning». Hvad vi med ofvan anförda citat ur frk. K:s bok afsett är att påvisa hennes tämmeligen ologiska definitioner på skaplynnnet hos fru Lefflers författareskap. Förf. står, enligt denna, frågande och tvekande inför kärleken, och ändock gå så många af hennes teckningar ur lifvet ut på att framställa än den ena än den andra arten af denna allt behärskande känsla. Lika svår att sammanjämka med de vanliga begrepp man gjort sig om orsak och följd förefaller oss frk. K:s förklaring, att det var »hennes starka känsla af egen sinnesrenhet, som gaf henne ökad mod att behandla ämnen, som kvinnor vanligen gå utomkring», »att hon visste sig vanligen ha rätt, när hon vill våga» o. s. v. Vi skulle kunna fylla sidor med citat, lika betecknande för frk. K:s stil och bevisningskonst som för hennes oförmåga att ge en klar bild af den författarpersonlighet, som de afse att teckna.

Ett närmare skärskådande af frk. K:s analys af »kvinnans» karakter och väsen lämnar oss lika otillfredsställda. Hos Anne Charlotte Leffler hade man svårt, säger biografen, »att upptäcka några af de brister, dem man plägar kalla karaktärsfel. Men man märkte lätt åtskilliga tomrum.» På ett annat ställe: »hon var lifigt öfvertygad om, att intet absolut rätt eller orätt finnes», men samma person som hylla dessa principer förklaras längre fram kunna »se sin såväl som andras rätt i fullt riktiga inbördes proportioner.»

Frk. K:s utredning af skaplynnnet hos fru Lefflers personlighet, vare sig hon påvisar tomrummen eller, och detta sker naturligtvis långt oftare, framhåller de lysande sidorna får emellertid stå för hennes räkning. Vi anse oss ej befogade att yttra oss om hvad biografen trott sig böra med lof framhålla eller med tystnad förbigå, vi hafva nöjt oss med att endast till vissa frk. K:s uttalanden göra ett eller annat inkast, och vore utrymmet ej så begränsadt skulle dessa kunna mångfaldigas. Ty det är mångt och mycket, inför hvilket en i »kon-

ventionalismens band» insnärjd läsare — och huru många kunna räknas till de utvaldas skara? — står spörjande och undrande.

Konventionalism! Vi återfinna detta uttryck på snart sagdt hvarje sida i frk. K:s bok, understundom utbytt mot det nylagade ordet »tantdogm.» Hvilket är, enligt förf. af fru Lefflers biografi, definitionen på detta ord, hvilket hon ej tröttnar att med illa dold bitterhet upprepa? Konventionalismen är: att ej erkänna Aurora Bunge, som den »snillrikaste, djuptäntaste» af A. Ch. Lefflers skapelser; att ej anse som en oersättlig förlust för den svenska litteraturen, att det »af stort lifsinnehåll mättade romanämnet, »Utomkring äktenskapet» — »djärfvare i planen än något verk A. Ch. Leffler någonsin kom att utföra» — aldrig blef skrifvet; att ej se i fru Lefflers begåfning beröringspunkter med alla tiders och länders stora författarinnor: en George Sand, en George Eliot, en fru Lenngren; att ej som en försyndelse mot konstnärssamvetet betrakta hvarje förnekande af det berättigade i »kärlekens frihet;» att ej brännmärka hvarje underskattande af kärlekens makt, den sida däraf som rör »den erotiska sinnligheten» (se sid. 113) såsom »en mot lifvet lika väl som mot konsten och dikten fientlig tantdogm, mer grundfördärfvig för sund sedlighet och hel äktenskaplig lycka än vare sig manligt tyranni eller lättsinne;» att med ett ord ej sätta kärleken såsom det i alla lifvets förhållanden bestämmande motivet.

Vi skulle ur frk. K:s bok kunna anföra ytterligare flera utläggningar af konventionalismens väsen, hvilket förf. lika grundligt tyckes ha studerat som kärlekens, men ofvanstående torde vara nog. A. Ch. Leffler var också allt mer och mer, säger hennes biograf, tillbakastött af upprepade erfarenheter af svenskt småsinne och avfog trångsinthet, hvarföre hon på senare åren kände sig så mycket lifligare tilltalad af normännens »rättframma, intensiva väsen», hvilket bildar en sådant kontrast till »den svenska ytliga förbindligheten, hvilken så ofta förenas med kyla och fördomar.» Att förf. till »Ur lifvet,» först sedan hon frigjort sig från sitt hemlands af konventionalismens miasmer mättade luft, skulle känna sig ha nått »den fria horisonten» förvånar oss ej efter dessa hennes biografis uttalanden. Allt det osanna och orimliga i de budord, hvilka frk. K. anser utgöra »kvinnosaks-kvinnornas» katekes, således innefatta konventionalismens a och o, anse vi ej förtjäna någon vederläggning.

Lika litet som vi i denna flyktiga kritik af biografien öfver fru Leffler sökt gendrifva förf:s uppfattning af karakteren och personligheten — vi ha, som läsaren torde funnit, nöjt oss med att hufvud-

sakligen citera — lika litet är det vår afsikt att närmare ingå på ett skärskådande af hvad som meddelas om fru Lefflers enskilda lif och förhållanden. I det afseendet har en grannlaga tystnad iakttagits i alla eftermälen, som i vår dagliga eller periodiska press öfver den berömda författarinnan förekommit. Liksom genom en tyst öfverenskommelse ha minnestecknarne respekterat privatlifvets helgd och endast med mer eller mindre sympati dröjt vid skriftställarinnan, hennes utvecklingshistoria, framstående egenskaper och oomtvistade begåfning.

Det skulle otvifvelaktigt varit bättre om hennes senaste biograf följt samma taktik. Ja, hade det ej varit långt mera grannlaga och taktfullt att med tystnad förbigå vissa moment i fru Lefflers senaste lif, än att, som nu skett, med förkärlek dröja därvid? Utan tvifvel hade minnestecknaren i förra fallet visat den rätta finkänsligheten både gent emot den döda och hennes efterlevande så väl inom som utom fäderneslandet.

* * *

Det är alltid en ytterst vanskelig sak att skriva en lefnads-teckning öfver en af sina samtida. I ett litet samhälle, där hvarje mer bemärkt persons enskilda lif och förhållanden äro mer eller mindre bekanta för en hvar blir detta ännu mer händelsen, ty man riskerar alltid därmed att bland sina läsare påträffa lika många kontrollanter af befogetheten eller sanningsenligheten af de uppgifter och omdömen man lämnar. Och i ju närmare vänskapsförhållande lefnadstecknaren stått till den person han tecknar, ju svårare bör uppgiften vara. Vi hålla också före, att den tillförlitligaste biografen är den, som gent emot det skildrade föremålet kan iakttaga en främlings objektiva, mer opartiskt och lugnt iakttagande ståndpunkt.

Ingen gång har, tyckes det oss, sanningen af det ofvan sagda framstått bjärtare än vid genomläsandet af Ellen Keys bok öfver fru A. Ch. Leffler. Hvilken har förf. afsikt varit med denna sin skildring? Utan tvifvel den, att åt den afidna väninnans minne resa en ärestod, som för alla tider skulle kvarstå som ett ojäfaktigt vittnesbörd om hennes storhet som författarinna och oförvitlighet som människa. Men utom detta syfte har arbetet ännu ett, hvilket ej kan undgå läsarens uppmärksamhet, det att tjäna som språkrör för förf:s egna åsikter i en hel del frågor, som röra sig i tiden.

Vi tro ej att äfven de ifrigaste beundrare af vare sig det tecknade föremålet eller själfva minnestecknaren kunna fritaga frk. K:s »biografiska meddelanden» — den anspråkslösa titel hon gifvit sin bok

— från öfverdrift i hopande af ljuseffekter. Själf säger sig förf. vid nedskrifvandet af lefnadsskildringen öfver den bortgångna ha varit genomträngd af den »ärlighetens anda, hvilken A. Ch. Leffler själf ansåg böra vara rådande uti hvarje biografi.» Vi tvifla ej heller på att frk. K:s beundran och hängifvenhet för det föremål hon skildrat äro ärligt menade, lika väl som hennes indignation öfver de fördomar och det småsinne, som hon spårar öfverallt i det samhälle, hon tillhör. Men har bilden vunnit i klarhet och sanning genom att som nu skett uteslutande framställas efter vännens förstorande, förskönande, idealiserande måttstock? Vi tro det icke. Hvad som var värdt att beundra hos författarinnan fru Leffler skall alltid erkännas, likaså hvad som fanns af framstående egenskaper i hennes personlighet. Men så väl den ena som den andra ägde sidor, hvilka i alla tider måste framkalla kritik och sannerligen densamma nedtystas och personens värde växer genom vänners och meningsfränders öfverdrifna lofsånger.

Vårt totalintryck af det arbete, vi här behandlat, vilja vi till sist innefatta i följande: Fröken Keys bok berömmar sig af att bära ärlighetens stämpel och oss frapperar mest dess brist på sanning och lojalitet; den vill slå ett slag för frihet och rätt och den liberalism som häfdas, synes oss, genom dess brist på aktning och fördragsamhet mot andras åsikter, långt mera konventionell än det motsatta lägreets så förkättrade konventionalism; först och sist afser den att vara en vännens och beundrarinnans minnes- och tacksamhetsgård åt en kär affiden och dess öfverdrift på sol kommer skuggorna desto bjärtare att framträda. Förf. har haft stora mål i sikte, men hon har, enligt vår åsikt, skjutit långt öfver målet.

L. D—n.

»Tre och en half månad fabriks- arbeterska.»

Under titeln »3¹/₂ Monate Fabrik-Arbeiterin» utkom för några månader sedan i Berlin en bok, som väckte ett stort och rättvist uppseende såväl för sitt innehåll som för de egendomliga förhållanden, hvarunder den tillkommit.

Dess författarinna, fru *Minna Wettstein född Adelt*, en kvinna tillhörande de bildade klasserna, gift med en juris doktor i Berlin,

meddelar däri sin erfarenhet från de tre och en half månad, hon i djupaste inkognito vistades såsom arbeterska på olika fabriker i Chemnitz. Under 3 $\frac{1}{2}$ månad lefde hon frivilligt en fabriksarbeterskas mödosamma och glädjefattiga lif, hon delade troget arbetet med sina kamrater, om kvällarne besökte hon dem i deras hem, om söndagarne följde hon dem på deras förlustelseställen, allt detta för att i grund lära känna de kroppsarbetande kvinnorna och deras ställning. Ty fru Wettstein är en varm vän till kvinnosaken, men hon ansåg, att dess förkämpar börjat i orätt ända, att de, som hon uttrycker sig, »börjat med att bygga tornet på kyrkan». Äfven hon önskade att kvinnorna skola få lika politiska rättigheter med männen och samma tillfällen till bildning, men så länge tusende och åter tusende kvinnor försmäktas i elände, slafveri och råhet, måste, anser hon, först dessa hjälpas, innan man försöker att understödja de högre kretsarnes kvinnor, som ha det jämförelsevis bra.

Hennes mål har därföre varit att göra nöden och missförhållandena bland fabriksarbeterskorna kända bland deras bättre lottade systrar för att förmå dessa att med alla sina krafter arbeta för att i intellektuellt, sedligt och ekonomiskt afseende höja arbetsklassens kvinnor.

Hennes bok är sålunda ämnad att verka upplysande och väckande, och ehuru hennes skildringar närmast afse Sachsen, finnas där dock så många allmängiltiga rön, att de förtjäna att uppmärksammas äfven af en svensk allmänhet.

Redan i början af sin bok framhåller fru Wettstein, att vanligen stort missnöje råder bland fabriksarbeterskorna, och att de ofta på äkta kvinnomanér låta detta få sitt uttryck i skarpa och häftiga ord till och om de öfverordnade, men däremot att sätta missnöjet i något slags system, organisera en strejk och genom sammanslutning åstadkomma någon förbättring i sin ställning, det förmå de ej.

Arbetet i fabrikena upptager vanligen tolf timmar om dagen, däri inberäknadt 1 $\frac{1}{2}$ å 2 timmar för måltiderna, och det är åtminstone i väfverier och spinnerier, hvarest maskiner användas, ytterst tungt och nervpinande. I allmänhet har fru Wettstein gjort den iakttagelsen, att ju tyngre och gröfre det arbete är, hvarmed kvinnorna syssla, desto rårare äro de själfva. Nästan alla de kvinnor, med hvilka hon arbetade tillsammans i strump- och handskfabriker voro betydligt mer hyfsade i klädsel och uppförande än de, som förrätta det tunga arbetet i maskinfabrikena. För dessa senare är också tillvaron ytterst hård. De lefva halfva dygnet i en atmos-

fer, mättad af dam och yllepartiklar, hvilken ytterst menligt inverkar på hals och lungor. Det ständiga rasslet af maskinerna är i hög grad nervretande och gör, att man icke kan höra sin egen röst.

Och det som skulle skänka arbeterskorna krafter att uthärda det tunga arbetet, deras föda och hvila, huru äro de beskaffade? *Födan* är i allmänhet den torftigaste möjliga. Torrt bröd med litet salt eller socker på, potatis, ärtor, bönor, saltgurkor, kaffe (med stark tillsats af cikoria), kärnmjök eller annan mjök, ytterst sällan ägg och aldrig kött (fru Wettstein säger sig icke en enda gång under sin fabrikstid sett en arbeterska äta kött). *Hvilan* njutes vanligen i de mest osunda bostäder, usla kyffen, där 4 å 8 människor ligga sammanpackade, och där luften naturligtvis är förskämd, så mycket mer som om dagarna familjens måltider både tillagas och intagas i detta samma rum.

Orsaken till det usla lefnadssätt de flesta fabriksarbeterskor föra är i främsta rummet deras fattigdom, de flesta af dem arbeta för svältlöner och erhålla icke mer än 6—10 mark i veckan, de skickligare kunna dock förtjena 12—18 mark. Många skulle också kunna bestå sig bättre föda, men deras okunnighet och fåfänga äro så stora, att de hellre knappa in det möjliga mesta på födan för att till sina söndagspromenader kunna köpa sig en modern hatt, en fin klädning, ett grannt parasoll eller ett par glacéhandskar — en svaghet, som de tyvärr dela med många medsystrar, hvilka i afseende på social ställning stå betydligt högre än de.

Äfven hvad bostäder beträffar göra okunnighet och fåfänga sig gällande: en familj på 6, 8 medlemmar, plus ett par inneboende, packar gärna ihop sig i ett litet kyffe, medan den rymligare och luftigare helgdagskammaren får stå obegagnad och uppstädad — också ett förhållande som icke så sällan i någon mån har sitt motstycke äfven inom de högre klasserna.

I afseende på bostäderna tillämpar fru Wettstein för öfrigt satsen: säg mig hur du bor och jag skall säga dig hurudan du är. De flickor, som ha sunda, ordentliga hem, äro till sin klädsel snygga och trefliga, till sitt uppträdande anständiga, hvaremot de, som innebo i kvafva, smutsiga kyffen tillsammans med en mängd människor af olika åldrar och kön, skylda och oskylda, vanligen äro sjukliga och smutsiga, råa och fräcka.

Arbeterskornas hälsa lider i allmänhet äfven under de relativt bästa förhållanden af det lif de föra. De flesta plågas af bleksot,

magkatarr eller underlifslidande, de åldras i förtid, de blifva magra och affallna, hyn blir tidigt smutsgrå, gången slapp och trött.

Deras moral står icke synnerligt högt. I sitt väsen och sätt att uttrycka sig äro de ofta till ytterlighet råa och fräcka, i synnerhet de gifta kvinnorna. De ogifta ha vanligen hvar och en sin »fästman», med hvilken de promenera om söndagarna, hvilken ger dem presenter och bjuder dem på nöjen och traktering och med hvilken de ofta ha ett eller flere barn. Sistnämnda förhållande hindrar dem emellertid icke att, om det så faller sig, byta om fästmän. Det händer dock icke sällan, att en flicka i flere år har samma fästman, med hvilken hon slutligen gifter sig. I allmänhet äro fabriksarbeterskorna mycket litet angelägna att ingå lagligt äktenskap, då de vanligen få det ändå mera sträfsamt såsom gifta än som ogifta.

Man skall emellertid icke tro, att icke fabriksarbeterskorna ha sin moral, på hvilken de strängt hålla: så se de med djupaste förakt ned på de flickor, som direkt taga betalt för sina ynnestbevis, samt äro ytterst uppretade på förförare af öfverklassen, i synnerhet på de arbetsförmän, som missbruka sin ställning och sin makt öfver de värnlösa arbeterskorna för att förnedra dem.

Af de många dystra taflof fru Wettstein upprullar torde heller ingen vara ägnad att väcka större indignation än skildringen af de förolämpningar arbeterskorna äro utsatta för från samvetslösa förmäns sida. Denna skildring talar mer öfvertygande än långa afhandlingar för nödvändigheten af att bildade kvinnor anställas såsom direktriser och inspektriser vid fabriker med kvinlig arbetspersonal.

Äfven för kvinliga läkare erbjuda dylika fabriker ett rikt arbetsfält. De manliga läkarne behandla ofta på ett hänsynslöst och föga människovänligt sätt de stackars arbeterskorna, som komma för att hos dem söka hjälp för sina kroppsliga lidanden. Fru Wettstein berättade en gång för sina kamrater på en af fabrikerna, huru i Berlin finnas kvinliga läkare, och tanken att kunna få läkarevård af en medlem af deras eget kön vann stor genklang hos de råa, okunniga kvinnorna.

Ett bevis på att kvinnor ha större utsikt att förädlande inverka på andra kvinnor än hvad män kunna göra, är det olika sätt, hvarpå arbeterskorna behandla präster och barmhärtighetssystrar. Mot de förra uppföra sig flickorna gärna fräckt och oförskämdt, diakonissorna däremot visa de en vördnad och grannlagenhet, som man knappt skulle tro deras råa natur vara i stånd till.

Lika litet som man får tro, att alla fabriksarbeterskor äro mo-

raliskt fördärfvade — fru Wettstein fann flera, som i betraktande af de svåra förhållanden de lefva under voro förvånansvärdt hyggliga och anständiga — lika litet bör man tro, att karakteren äfven hos de sämre endast erbjuder skuggsidor. De äro betydligt mindre nöjeslystna än öfverklassens unga kvinnor, sällan begifna på starka drycker eller sötsaker. Visserligen äro de ofta egoistiska, tjufaktiga och föga samvetsgranna, stjåla matvaror från hvarandra och ödsla med fabriken ägendom, men i tider af arbetslöshet kunna dessa samma flickor dela sina sista slantar med en nödställd kamrat.

För sitt arbete hafva de vanligen intresse, sin maskin hålla de af som en lefvande varelse, putsa och pryda den. Många, i synnerhet mattväfverskorna, måste också vid arbetet utveckla en ganska stor intelligens och noggrannhet. För allmänna frågor äro de fullkomligt likgiltiga, de äro nästan utan undantag i hög grad okunniga. Läsa kunna de visserligen alla, men däremot är det endast ett försvinnande fåtal, som kan skrifva eller läsa skrifvet.

Om en fabriksarbeterskas lif är mödosamt och hårdt, så länge hon är ogift, blir det ändå svårare, om hon gifter sig. I ett hushålls skötande är hon, som vanligen sedan sitt fjortonde år arbetat på fabriken, fullkomligt okunnig. En dylik okunnighet, som hos hustrur inom de förmögnare klasserna, där man har råd att hålla sig tjänarinnor, icke spelar så stor roll, blir här en ständig källa till otrefnad och elände, och ofta ruinerande för såväl den äktenskapliga sällheten som för hushållets finanser. Ingenstädes torde väl »magfrågan» vara af större vikt än inom arbetsklassen, ingenstädes torde det vara nödvändigare, att födan tillredes på ett sundt och närande sätt. Men hur kan man begära af de stackars arbeterskorna, att de skola förstå sig på hygienisk matlagning och den svåra konsten att med små tillgångar sköta ett hushåll, de, som hvarken i hemmet eller i skolan fått lära sig ens de första grunderna till denna konst? Barnen komma vanligen tätt, och fattigdomen blir för hvarje barn allt mer tryckande. Många af de gifta kvinnorna måste också fortsätta sitt arbete på fabriken. Hvilken skadlig inverkan detta skall hafva på familjelifvet, på hustrun själf och på barnen, de födda och de ofödda, ligger i öppen dag. Missfall och barn, som blifvit ofärdiga och sjukliga i följd af vanvård och olämplig föda i den spädaste åldern, äro också ytterst vanliga.

Om också fabriksarbetet både i moraliskt och fysiskt afseende är skadligt för kvinnorna, så kan en fabriksarbeterska knappast drabbas af en förfärligare olycka än att af en eller annan anledning för-

lora sitt arbete. Hon, som ingenting annat har lärt, kan ej på andra arbetsområden ha några utsikter.

Har hon då till råga på olyckan intet hem, utan måste tillbringa nätterna på något af dessa usla, en mänsklig varelse ovärdiga sofställen, som fru Wettstein så drastiskt beskriver, och som oakadt sin usla beskaffenhet snart sluka hennes små tillgångar, medan hennes dagar förflyta under fruktlös jakt efter arbete, då är hennes öde snart besegladt, och hon hemfaller förr eller senare åt prostitutionen, denna det moderna samhällets Minotaurus, och för henne återstår ingenting annat än moralisk eller fysisk död.

* * *

Det är med brinnande indignation och djup medkänsla fru Wettstein i sin bok framlagt sin erfarenhet från sin 3¹/₂ månaders verksamhet som fabriksarbeterska. Ibland har dock kanske den berättigade indignationen tagit ett väl skarpt uttryck, i synnerhet som skildringarna, hållna i en objektiv och lidelsefri ton, skulle tala tillräckligt tydligt för sig själfva, och verka kanske ändå kraftigare, utan de beständiga understrykningarna och utfallen, särskildt mot de »sannt kvinliga» öfverklasskvinnorna och mot männens tyranni. Fru Wettstein förefaller äfven något partisk för socialdemokraterna och hennes skildringar af förhållandena bland de arbetare, som äro anhängare till detta parti, tyckas vara hållna i väl ljusa färger.

Men äfven om en och annan anmärkning kan göras mot författarinnans framställningssätt och mot de botemedel hon föreslår för missförhållandenas afhjälpan, minskar icke detta bokens stora förtjänster såsom ett viktigt inlägg såväl i kvinnofrågan som i arbetarefrågan. Men först och främst är den ett maningens rop till de bättre lottade klassernas kvinnor att söka hjälpa och upplysa dessa sina medsystrar som i hårdt arbete, i okunnighet, i moraliskt och fysiskt elände framsläpa sitt glädjefattiga lif. Måtte icke denna maning förklinga ohörd.

M. C.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Förbundets styrelse- och komitémedlemmar. Vid Förbundets styrelsesammanträde den 16 sistlidne maj valdes till ordförande i Förbundets styrelse: riksantikvarien Hildebrand; till vice ordf. hofintendenten Börtzell; till sekreterare fröken Roos; till tillf. sekreterare, då fröken Roos förklarar sig f. n. vara förhindrad att sköta sekreterarebefattningen, fröken Sigrid Ulrich och till kassaförvaltare doktor C. Nyström.

Till medlemmar i Förvaltningsutskottet utsågos: ordinarie, riksantikv. Hildebrand, fruarna Adlersparre och Ankarsvärd samt fröken Forsell. Suppleanter: hofintend. Börtzell, fröknarna Dahlgren och Hjelmerus.

Redaktionskomiténs, Stipendiekomiténs och Trädgårdskomiténs medlemmar återvaldes. I Hemstudiekomitén ingick som ny medlem i st. för fröken Granbom, fröken Anna Höijer. I Bokkomitén i st. för fru Almqvist, fru Hedda Andersson och i Samkvämskomitén nyvaldes fruarna Börjesson och Cederblom.

Dräktreformföreningens af Förbundet utsedda styrelsemedlemmar äro: fruarna Berg och Linder samt fröken E. Gylden ordinarie, och fru J. Jolin och fröken E. Lindhagen, suppleanter.

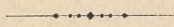
* * *

Gåfva till Fredrika-Bremer-Förbundet. Af fru Anna Hierta-Retzius har Förbundet haft glädjen som gåfva mottaga en egenhändig skrifvelse af Fredrika Bremer, innehållande »Förslag till indelning af de genom kolerafarsoten hjälpbehöfvande fattige inom hufvudstadens församlingar», undertecknad af Fruntimmersföreningens ordf. Fredrika Bremer.

Samtidigt öfverlämnade fru Retzius till Förbundet ännu en värdefull gåfva nämligen en af gifvarinnan själf modellerad miniatyrbyst af Fredrika Bremer.

* * *

I den kolerakurs, som doktor Göransson hållit i hufvudstaden, har på bekostnad af Förbundet en del af de på dess byrå inskrifna sjuksköterskor, som varit lediga, bereds tillfälle att deltaga.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *De kvinliga studenterna vid våra universitet* var, som läsaren torde erinra sig, rubriken på en liten uppsats i Dagnys 2:a häfte detta år. Därpå framgick, att våra kvinliga studenter varit föremål för en af dem själfva för visso ej eftersträfvad uppmärksamhet, hvilket ledt till ett utbyte af skrivelser mellan Upsala universitets professorer och studenter å ena sidan och en tysk studenttidsskrift å den andra, ja, åstadkommit en ganska liflig polemik i Upsalatinningarna. Saken gälde som bekant en i den tyska tidskriften, Akademische Blätter, förekommande förklenlig artikel om de kvinliga studenterna vid de skandinaviska universiteten, mot hvilken så väl professorer som studenter i Upsala funno sig föranlåtna att inlägga en den bestämdaste protest.

Då den lilla kvinliga afdelningen af Upsala studentkår härigenom, efter hvad vi redan framhållit, fått fullgod upprättelse, kan ju frågan betraktas som utagerad. Vi anse oss dock för rättvisans skull, innan vi för vår del äfven nedlägga densamma, skyldiga att meddela, att den tyska tidskriften ej varit sen att söka utplåna det ofördelaktiga intryck den en gång varit med om att sprida. I tvenne särdeles vänligt hållna artiklar meddelar Akademische Blätter de från Sverige ingångna inläggen i frågan, så väl det från akademiens professorer som studentkårens ordförande, hvartill tidskriften bifogar några sina egna reflexioner, hvars välvilliga syfte, trots den något ironiska tonen, man ej kan misstaga sig på. De bevis, som nu lämnats för de svenska studentskornas oförvitlighet äro ojäfaktiga, menar förf. till den under rubrik »Schwedische Studentinnen», förekommande artikeln och tillägger:» Deras sköld är blank. — Und wir verneigen uns ritterlich vor der svenska flicka!»

Föreningen för gift kvinnas äganderätt höll fredagen den 19 maj kl. 7 e. m. i Läkaresällskapets lokal sitt årsmöte under byråchefen greve H. E. G. Hamiltons ordförandeskap.

Af den föredragna årsberättelsen framgick, att vid årets riksdag af föreningens ordförande greve Hamilton motion väckts i syfte att gift kvinna äfven utan äktenskapsförord skulle berättigas råda öfver den ägendom hon infört i boet eller som under äktenskapet genom gåfva eller testamente tillfallit henne, med villkor att den skulle enskildt tillhöra henne, så ock öfver afkomsten af sådan ägendom.

Då denna motion af riksdagen afslagits, hade föreningen beslutit söka verka för att gift kvinna mer än hittills genom äktenskapsförords afslutande sökte skydda sin rätt till sin enskilda ägendom, och hade föreningen därför låtit utarbета och trycka formulär och anvisningar till äktenskapsförords upprättande.

De afgående styrelseledamöterna fru E. Ankarsvärd och fröken M. Cederschiöld omvaldes. I stället för hr E. Beckman, som undan-

bedt sig omval valdes fil. dokt. Ellen Fries, och till styrelsesuppleanter valdes fru B. Nordenson och v. häradshöfding K. Staaff.

Assessor C. Lindhagen höll därefter ett föredrag hvori han redogjorde för åtskilliga predjudikat i fråga om mannens målsmanskap öfver hustrun, hvilka synnerligen bjärt belyste de oformligheter som ofta blifva en följd af den nu rådande lagstiftningen. Han lämnade vidare en kort resumé af Nya lagberedningens förslag till ändrade lagbestämmelser i fråga om äkta makars ansvarighet för gäld och om boskildnad.

Från kvinnokongressen i Chicago meddelas genom tryckta rapporter att sedan kongressens svenska delegerade, friherrinnan Rappe, fröken Hulda Lundin och fröken Sigrid Storckenfeldt, tillika med de främmande ländernas representanter, dagen för kongressens öppnande, d. 15 maj, högtidligt blifvit mottagna af bestyrelsen, voro nedanstående dagar reserverade åt de svenska damerna. Den 17 maj skulle frih. Rappe redogöra för »Föreningen för gift kvinnas äganderätt»; och vid samma dags aftonsession fröken Storckenfeldt för »Kristliga föreningen af unga kvinnor» i Sverige. Den 18 maj skulle fröken Lundin tala om barnuppföstran. (Enligt programmet: »Pestalozzi-Froebel House»). Torsdagen den 18 maj, aftonsessionen, var anslagen åt frih. Rappe att redogöra för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Finland. *Konkordia*, förbund för kvinnostipendier, stiftadt år 1885, har efter hvad den oss tillsända årsberättelsen meddelar, haft glädjen se sitt kapitalbelopp år från år så tillväxa, att det ej torde dröja mer än ett par år innan den första fonden af 100,000 mark blifvit bildad, då stipendier skola utdelas.

Konkordiaförbundet, hvars syftemål i främsta rummet är att medels stipendier underlätta kvinnors sträfvan till själförfärf, utesluter icke, yttras det i årsberättelsen, intresset för högre allmänna syften. Förbundets centralstyrelse utfärdar således en uppmaning om insändande till förbundets arkiv i Helsingfors af alla slags uppgifter rörande kvinnors verksamhet, hvilka i en framtid kunna tjäna till material för den »finska kvinnans historia».

Finsk Kvinnoförenings årsberättelse för 1892 innehåller åtskilligt af intresse, vittnande om den lifaktighet, som är rådande i vårt grannland på andra sidan Bottenhafvet inom alla områden, som röra kvinlig verksamhet och framåtskridande. Under årets lopp har 15 finska kvinnor aflagt studentexamen; filosofie kandidatexamen och preliminär läkareexamen ha likaledes aflagts af ett par kvinnor. Industriskolorna och polyteknikum ha räknat flere kvinliga lärjungar. Den i jan. 1891 öppnade *Pedagogiska matlagningsskolan* i Helsingfors, hvartill planen hemtats från de på initiativ af fru Retzius inrättade skolköken i Stockholm, har utvidgats med en afdelning för arbetsklassens kvinnor.

Skolan, som åtnjuter af staten ett årligt anslag på 2,000 mark, har varit besökt af närmare 150 elever af olika samhällslager.

För öfrigt framgår af årsberättelsen, att i Finland som annorstädes kvinliga förmågor allt mer finna användning i statens och det allmännas tjänst; så hafva t. ex. flere kvinnor blifvit invalda i fattigvårds-, fattiggårds- och skolrådsstyrelser äfvenså vunnit anställning inom ämbetsverk.

Hvad särskildt Finsk Kvinnoförenings verksamhet beträffar, har densamma bland annat varit riktad på att befordra en närmare anslutning mellan hufvudstaden och landsorten och har haft att glädja sig åt uppkomsten af filialer på olika platser. — För öfrigt har föreningen organiserat en *bokkomité*, vidtagit förberedande åtgärder för grundande af ett *ungdomsbibliotek*, stiftat en *hemstudiekomité*, dess *elementarkurs för arbeterskor* har fortsatt sin verksamhet under stor anslutning o. s. v. Bland viktiga frågor, som upptagits till behandling, må i synnerhet framhållas den om anställande af *kvinlig betjäning vid polisvaktkontoren*. — *Arbetsbyrån*, afsedd för arbetsökande så väl ur den bildade som tjänande klassen, har fitigt anlitats af både arbetsökande och arbetsgifvare.

Reformarbetet till förbättrandet af kvinnans ställning är namnet på ett under utgifning varande arbete af Alexandra Gripenberg. Ett par häften af det intressanta verket, som fullbordadt kommer att omfattas 4 häften, äro redan utsända i bokhandeln.

Danmark. *Fröken Ida Falbe-Hansen* i Köpenhamn har blifvit utnämnd till medlem af skollärarexamenskommissionen med skyldighet att examinera i danska språket.

Österrike. *Föreningen »Minerva» i Prag*, på hvars initiativ, enligt hvad vi i ett föregående häfte meddelat, det första kvinliga gymnasium öppnats i Böhmens hufvudstad, har så väl till kultus- och undervisningsministern som till riksrådet inlämnat petitioner om att de lärjungar, som aflagt mogenhetsexamen vid gymnasiet, måtte få tillträde till de filosofiska, medicinska och farmaceutiska studierna vid universitetet. Den allmänna meningen inom dessa kretsar tyckes ej vara ogynnsamt stämd för denna reform, tillskrifver oss en enskild meddelare från Prag, ehuru ännu en tid torde förgå innan tillståndet blir beviljadt. »Men det kommer att beviljas, det ligger i tidsriktningen», yttrar vår meddelare. Den österrikiska regeringen har dessutom i hög grad behof af kvinliga läkare, kunniga i slaviskt tungomål, för de muhamedanska kvinnorna i Bosnien. Tvenne kvinnor äro äfven redan anställda därstädes såsom distriktsläkare; dessa hafva dock aflagt sina examina i Zürich.

Frankrike. *»L'avant courrière»* är namnet på en förening, som med detta års början organiserat sig i Paris. Dess syfte är att verka för sådana lagbestämmelser, enligt hvilka den gifta kvinnan skall erhålla rätt att råda öfver hvad hon med sitt eget arbete förvärfvat, äfvenså att fungera som vitne vid domstolar.

»Den franska kvinnan», yttras det i föreningens inbjudning, »kan blifva medicine och jurisdoktor, kan utnämnas till medlem af »le conseil supérieur de l'instruction publique», kan erhålla hederslegionen, men lagen förnekar henne rätt att tjäna som vitne inför domstolen. Den franska kvinnan innehar en framstående plats inom konsten, handeln och industrien, men hon kan utan sin mans samtycke hvarken handla med eller råda öfver ett öre af sin arbetsförtjänst». Det är emot dessa orättvisor den nya föreningen vill gå i fält.

England. *Geologiska föreningen* i London (the Geological Society) har vid sitt senaste årsmöte tilldelat miss C. A. Raisin ett penningpris utgående från den s. k. Lyellfonden, stiftad med ändamål att af föreningen utdelas årligen till uppmuntran åt vetenskapsidkare, man eller kvinna, för ådagalagda utmärkta förtjänster om den geologiska forskningen. Miss Raisin är den första kvinna, som tilldelats en dylik utmärkelse.

Kvinnan och trädgårdsodlingen. The Horticultural College vid Swanley i Kent äger äfven en afdelning för kvinliga elever. Dessa stå under ledning af en föreståndarinna och äro inlogerade i en byggnad, belägen i närheten af trädgårdsskolan. Kursen är både teoretisk och praktisk. Syltning och olika sätt att konservera frukt ingå i läroämnena, äfvenså mejeriskötsel o. s. v. Kurserna äro desamma för de manliga och kvinliga eleverna, med den skillnad, att de senare äro befriade från de tyngsta kroppsarbetena. Vid de examina, som nyligen hållits bestodo de kvinliga lärjungarne sina prof med heder, och erhöilo omedelbart förmånliga anställningar att förestå trädgårdar och orangerier. Efterfrågan på kvinliga trädgårdsmästare är mycket stor.

Belgien. »*Kvinnan i det allmännas tjänst,*» »La femme dans les emplois publics» är namnet på ett högst värdefullt arbete af mr Louis Frank i Bryssel, hvilket äfven, som bekant, prisbelönt af juridiska fakulteten i Paris. Arbetet lämnar en jämförande öfversikt af förhållandena inom de olika länderna och påvisar en hel del fakta af största intresse för belysande af kvinnans sociala ställning. Bland annat konstaterar mr Frank, att Sverige är det enda land, där, hvad tjänstgöring vid telegrafverket beträffar, staten använder ett större antal kvinliga än manliga biträden. Näst Holland är Belgien det land i Europa, där staten mest styfmoderligt behandlar den kvinliga delen af människosläktet.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur.

Nordisk tidskrift, n:r 1—4. — Svensk tidskrift, 1892 n:r 19, 20. 1893 n:r 1—6. — Ord och bild, n:r 1—4. — Tidskrift för kristlig tro och bildning, n:r 1—3 — Läsning för hemmet, n:r 1, 2. — Läsning för folket, n:r 1. — Hemåt, n:r 2—6. — Pedagogisk tidskrift, n:r 1—4. — Svensk läraretidning, n:r 4—23. — Verdandi, n:r 1, 2. — Slöjdundervisningsbladet, n:r 1—5. Helsovänner, 1892 n:r 23, 24; 1893 n:r 1—6. — Jordmodern, 1892 n:r 12; 1893 n:r 1—3. — Meddelanden för helso- och sjukvård, n:r 2—4. — Nya bokhandelstidningen, n:r 1—22. — Svensk bokhandelstidning, n:r 4—22. — Svensk musiktidning, n:r 3—12. — Nya kyrkans tidning n:r 22—26. — Idun, n:r 3—22. — Kamraten, n:r 1—3, 5—11. — Linnea, n:r 1—5. — Folkskolans barntidning, n:r 1—23. — Skogvaktaren, n:r 1—2. — Finsk tidskrift, n:r 2—5. — Hemmet och samhället, n:r 2—7. — Koti ja Yhteiskunta, n:r 1—3. — Nylænde, 1892 n:r 18—24; 1893 n:r 1—3. — Til moralens fremme, n:r 1—5. — Hvad vi vil, n:r 3—10, 14—20. — Kvinden og Samfundet, n:r 1—5. — Lend a Hand, n:r 3—5. — The englishwoman's review, n:r 2. — The woman's journal, n:r 1—20. — The review of reviews, n:r 1—5. — Deutsche Hausfrauenzeitung, n:r 4—23 — Neue Bahnen, n:r 3—11. — La femme, n:r 3—11. — La ligue, n:r 1, 2. — Le journal du bien public, n:r 1—5.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

Almqvist & Wicksell: *C. Bååth-Holmberg*, Karl XV och Louis de Geer.

Alb. Bonnier: *A. Lundegård*, Titania. — *E. Key*, Anne Charlotte Leffler.

H. Geber: *Fr. Mowitz*, Kort sundhetslära för kvinnor. — *V. Lange*, Om en ofta förekommande orsak till långsam och bristfällig andlig utveckling hos barn. — *Mrs Humphry Ward*, David Greives historia, I. — *J. A. Lundell*, Svensk ordlista.

L. Hökerberg: *M. Hjärne*, Universitetens folkbildningsarbete i England. — Kvinnomötet med anledning af Hugo Tamms motion i sedlighetsfrågan.

Ad. Johnson: *Thomas a Kempis*, Betraktelser öfver Kristi lif. — *P. G. Lyth*, Hvad berättar Fänrik Stål?

P. A. Norstedt & Söner: *F. T. L. Åsbrink*, Tankar om 1891 års handboksforlag. — *L. Lindroth*, Förpostfäktning.

Alb. Cammermeyer: *Camilla Collett*, I de lange Nætter. — Fantasi og Virkelighed. — Når man skal sætte Bo. Af förf. til »Husmoderens Bog». — *Anna Munch*, Kvinder. — *B. Lie*, I Eventyrland.

Förlagsaktiebolaget Otava, Helsingfors: *A. Gripenberg*, Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning. I, II.

Kristliga föreningen af unga kvinnor: Hvad är ändamålet med »Kristliga föreningen af unga kvinnor»? I korthet besvarad af *N-e* och *M. S.*

PAUL VOSS,

Specialaffär för Sybehör,

43 Drottninggatan 43

(hörnhuset af Klarabergsgatan).

Billiga och bestämda priser.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

☛ Allt arbete utföres noggrannt och af bästa materiel. ☚
Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETTERSSON,
52 Drottninggatan 52.

Albert Schmidts Handskaffär

Stockholm, Arsenalsgatan 8.

Svenska, Engelska, Franska och Tyska promenadhandskar, såväl fodrade som ofodrade. Balhandskar.

Allm. tel. 71 39.

Order från landsorten utföres mot efterkräf.

Möbeltyg, Mattor, Portièrer, Gardiner

hos F. UHNÉR & C:o,

Stockholm, Fredsgatan 22.

☛ Alla färger oskadliga. Profver utlemnas äfven till landsorten.

OBS.! Billigaste priser!

OBS.!

En hel serie Tidskrift för Hemmet
årg. 1859—1885

(i alldeles nya band) finnes att mot billig afgift öfvertaga i utbyte mot samma årgångar, kompletta och obundna. Upplysningar å Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå.

Winborgs LACTOSERIN-CACAO

Välsmakande, kraftigt närande, hälsosamt!

Förordad af professorerna Olof Hammarsten, C. E. Bergstrand, med.
dr Ch. Em. Hagdahl m. fl.

Hälsovännen, tidskrift för allmän och enskild hälsovård, yttrar i
sitt nummer för den 1 februari följande:

»Särdeles närande och värderikt såsom ett koncentreradt
och smaktligt näringsmedel är äfven den i
handeln hos oss införda lactoserincacao.»

Pris pr burk om

1/2 kilo kr. 2,50; 1/4 kilo kr. 1,30; 1/8 kilo kr. 0,70.

Erhålles hos hrr specerihandlare samt i parti hos

Th. Winborg & Co, Stockholm.
Kongl. Hofleverantör.

Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos

**PER FROM, Stockholm,
54 Mästersamuelsgatan 54.**

OBS.! Saxar och knifvar slipas.

Tandläkare.

G. G:son Hård af Segerstad.

Alma Hård af Segerstad,
f. Björklund.

Rådfrågingstid 1-2.

Rådfrågingstid 1-2.

Plombering och artificiella tänder.

Allm. Tel. 8646. Drottninggatan 19, 2 tr. Stockholm.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, 1 tr., mottagas anmälningar till inträde i Förbundets

Sjuk-kassa.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af Förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Kvinliga gymnaster finnas anmälda

å Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, 54 Drottninggatan, Stockholm.

Sparsamma Fruar!

Ull och Stäckylle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, Sehalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m. **OBS.!** Gardiner i fornnordiska färger och mönster väfvas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väfvas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och prässning verkställas. Profver och prisuppgifter på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation.

Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! **HILDUR ANDERSSON,**
Rikstel. 163. Allm. Telefon 76 53. **12 Hötorget 12,** ingång från *Oxtorgsgatan.* *Stockholm*

HANDARBETETS VÄNNER
Brunkebergstorg 18, STOCKHOLM.
Förening för den svenska kvinnliga hemslöjdens förädling i konstnärligt och fosterländskt syfte.

UTSTÄLLNING AF:
Väfnader, Mattor, Konst-sömnad och Spekar efter Samla och Nya Svenska Mönster, Nationaldräkter m. m.

Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toalettmiddel till hudens förskönande, och nutida mejerskors fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patenterad metod direkt framställd från naturlig mjölk, hvadan densamma ovilkorligen gör hyn och huden *vit, vacker och smidig*, hvarom en och hvar kan öfvertyga sig genom någontids daglig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.

Obs. Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregistrerade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj: Konungens Hofleverantör, Stockholm.

Bröderna Pahlmans

Skrif- & Handels-Institut.

Stockholm. **23 Klarabergsgatan 23.** Telefon 108 04.

Undervisning i alla merkantila ämnen, språk och stenografi. Kursen ett-årig. Terminskurser, månadskurser i enskilda ämnen lemnas. Lärare specialister i hvarje ämne. *Språk: infödingar.* Inträde kan ske när som helst, önskligast dock vid terminens början den 15 Aug. och 15 Jan.

OBS.! De elever, som hos oss genomgå års- eller terminskurser, ega rättighet att inhemta så många slags bokföring som medhinnas.

OBS.! *Skrifinstituttet* fortgår oförändradt. Undervisning i alla stilsorter. kursen räcker tills önskad resultat vunnits. Skrifkramp behandlas. Begär prospekt. *Billiga afgifter!*

Aftonkurs kl. 8-10 e. m. Söndagslektioner. Anmälningar och upplysningar hvarje dag.

STOCKHOLM, AFTONBLADETS TRYCKERI 1893.